

Dergiabant

2023, 11(2): 469-471, doi: 10.33931/dergiabant.1329304

Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüñ Teknolojileşmesi

Hüseyin Adem TULÜCE¹

Geliş Tarihi (Received): 18.07.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 10.08.2023

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

Öz: Sözlü ve yazılı kültür konusunda antropolog, felsefeci, edebiyatçı, sosyolog ve psikologlar tarafından meseleyi farklı boyutlarıyla inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Bilhassa günümüz dünyasında sinema, bilgisayar ve internet teknolojisinin gelişmesiyle birlikte sözlü ve yazılı kültür konusu görsellik ve işitsellik bağlamında tekrar gündeme gelmiştir. Sözlü ve yazılı kültür arasındaki ayırım özellikle edebiyat araştırmalarıyla ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Sözlü Kültür, Yazılı Kültür.

&

Abstract: There have been many studies on oral and written culture by anthropologists, philosophers, writers, sociologists and psychologists examining the issue from different dimensions. Especially in today's world, with the development of cinema, computer and internet technology, the issue of oral and written culture has come to the fore again in the context of visual and auditory. The distinction between oral and written culture has emerged especially with literary studies.

Keywords: Sociology of Religion, Islam, Secularism, Tajikistan, Religion-State Relationship, Central Asia.

Atıf/Cite as: Tülüce, Hüseyin Adem. "Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüñ Teknolojileşmesi". *Dergiabant* 11/2 (Kasım 2023), 469-471. doi: 10.33931/dergiabant.1329304

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu kitap değerlendirmesi, bir hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This book review has been reviewed by a referee and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hüseyin Adem Tülüce, Aksaray Üniversitesi, hatulucu76@gmail.com.

Walter J. Ong. *Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüün Teknolojileşmesi*. Çev. Sema Postacıoğlu Banon. İstanbul: Metis Yayınları, 2020.

Antropologlar, felsefeciler, edebiyatçılar, sosyologlar ve psikologlar, sözlü ve yazılı kültür konusunu farklı boyutları ile inceleyen birçok çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bilhassa günümüz dünyasında sinema, bilgisayar ve internet teknolojisinin gelişmesiyle birlikte sözlü ve yazılı kültür konusu görsellik ve işitsellik bağlamında tekrar gündeme gelmiştir. Sözlü ve yazılı kültür arasındaki ayrım özellikle edebiyat araştırmalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Walter J. Ong'un eseri, bu alanda yazılmış en yetkin kitaplardan biridir. Akıcı ve anlaşılır bir dile sahip olan kitap yedi bölümden oluşmaktadır. Ong, kitapta sırayla dil, yazı, matbaa ve son olarak bilgisayar üzerinde durmaktadır. Yazar, kitabının giriş kısmında ele aldığı konuyla ilgili literatürü incelemiş ve çalışmasının sınırlarına değinmiştir.

Ong'un bu kitabı yazmadaki temel amacı, yazıyla ilişkisi olmayan insanların birincil sözlü kültürünü ele almaktır. Bu çerçevede yazar, düşünsel ve toplumsal yapıların yazıyla nasıl bir değişim geçirdiğini çözümlenmiştir. Ong, yazının sözü mekâna bağlayarak düşüncenin yapısını değiştirdiğini ve sözlü anlatımın yazısız olarak da var olabileceğini öne sürmektedir. Her sözlü dil yazılı olmayabilir; ancak yazı, sözlü anlatım olmadan var olamaz. Günümüzde her toplumda yazı kavramı bulunduğu için gerçek manada birincil sözlü kültür artık kalmamıştır. Saf haliyle sözlü kültürü kavramak kolay değildir. Sözcükler, yazıyla somut bir şekle bürünürler ve kelimelerin temelinde sözlü iletişim vardır. Yazı ise sözcükleri görsel bir boyuta hapseder. Okuryazarlık sayesinde insan bilinci, sözlü geçmişini koruyabilir ve yeniden inşa edilebilir. (s.26) Modern insanın zihinsel etkinliğini biçimlendiren yazı, tarihin geç buluşlarından. Bilinen ilk yazı M.Ö. 3500'de Sümerlerin geliştirdiği çivi yazısıdır. Yazının icadından önce çeşitli toplumlar, binlerce yıl resimler çizerek iletişim kurdular. Yazı, düşünülen sözün temsidir. Sözlü kültürden yazılı kültüre geçişi Lévi-Strauss, "yabanıl akıldan evcil düşünceye geçiş" şeklinde ifade etmiştir. Bu bağlamda Ong, Batı ve diğer kültürler arasındaki görüş farkının, yazıyı tamamen içselleştirmiş bilinçle sözlü bilinç arasındaki farka indirgenebileceğini ileri sürmektedir. (s.72)

Yazar, kitabın birinci bölümüne dilbilimci Ferdinand de Saussure'ın sözel iletişimin öncelikli olarak konuşma temeline dayandığı görüşüyle başlar. Ong, dilin varlığının her yerde olduğunu ve insanın iletişim aşamasında bütün bedensel özelliklerini kullandığını belirtir. Yazının ise dili güçlendirdiğini ve sözlü kültürle olan bağı her zaman devam ettirdiğini belirtir. Bu bağlamda söz, tüm kültürlerin temelinde bulunmaktadır. Ong kitabında, birincil ve ikincil sözlü kültür tanımlarına yer verir. Yazı ve matbaa kavramlarının varlığını bilmeyen, iletişimin yalnız konuşma dilinden oluştuğu kültürleri "birincil sözlü kültür" olarak adlandırır. Günümüz teknolojiyle insan hayatına giren telefon, radyo, televizyon vb. araçları, yazı ve metinden çıkıp konuşma diline dönüştüğü için "ikincil sözlü kültür" olarak niteleyen Ong, ikincil sözlü kültürün varlığını matbaaya dayandırmaktadır.

Yazar, kitabın ikinci bölümünde dilbilimcilerin sözlü dil ve yazılı dil ayrımına karşı durduklarını meselesini ele alıp tartışır. Bu bölümde, M. McLuhan'ın yaptığı sözlü-metinsel ve göz-kulak ayrımından faydalanır. Yazara göre sözlü ve yazılı kültür ayrımına yeteri kadar önem verilmemiştir.

Ong, üçüncü bölümde, sözlü kültürün psikodinamiğinden söz eder. Yazar, birincil sözlü toplumlarda anlatımın belleğe dayalı olduğunu ifade eder. Sözlü kültürde deneyim, belleği güçlendirir. Sözlü kültürde bir şeyi hatırlayabilmek için hafızaya yardımcı olan hazır düşünce biçimleri ve ritim kullanılır. Bu ritimler nefes alıp verme, el kol hareketleri ve insan bedeninin çift yönlü simetrisi arasındaki sıkı bağıdır. Bunun içinde ritimli hazır deyişler hafızaya destek olur. (s.95) Yazı ise, metin yoluyla gerçekliğin gücünü artırır. İnsanlar kendi aralarında bir meseleyi konuşurlarken "kitapta yazılı" ifadesini kullanarak söylediklerini desteklerler. Aslında bu ifade, söylediklerim gerçektir anlamına gelir. Yazı, görselliğe giden yolun başlangıç noktasıdır. İnsanın bir yazı aleti kullanarak dış dünyadaki veya zihnindeki nesnelere bir zemine çizmesi, çizdiği şeylere bir anlam vermesi ve bu anlamı süreklileştirmesi görselliğin başlangıç tarihi açısından değerli bir yaratımdır. Görsellik ile işitsellik arasında önemli farklılıklar vardır. Görüntü ayırır fakat ses birleştirir. Bir nesneyi görmek için o nesneden uzaklaşmak gerekir. Buna karşın ses, insanın içine akar. Bu yönüyle insan kendini sesin içine gömebilirken görüntünün içine gömülmesi olanaksızdır. Mesela bir konuşmacı topluluğa konuşma yaptığı esnada dinleyiciler, kendi aralarında ve

konuşmacıyla bir bütündür. Öte yandan insanlara bir okuma metni dağıtılıp okumaları istense bu metni okumaya başlayan her birey kendi dünyasına çekilir. Bu da yazının insanları bir bakıma izole ettiğini gösterir. Sesi durdurmak ve ona hâkim olmak imkânsızdır. Görüntü için ise aynı şey söz konusu değildir. Görüntü, durdurulabilir ve dondurabilir.

Ong kitabın dördüncü bölümünde, insan bilincini en fazla değiştiren buluşun yazı olduğunu belirtir. Yazara göre yazıya alışan bir insan unutkan olur, bu yönüyle de yazı zihni zayıflatır ve edilgen hale getirir. Günümüzde nasıl bilgisayar teknolojisi yazıya kıyasla insanı edilgen bir hale getirdiyse sözlü kültüre göre yazılı kültür de insanı edilgen hale getirmiştir. İnsanın tam anlamıyla yazılı eserler vermesi Antik Yunan'da mümkün olabilmıştır. Bu nedenle felsefe ancak Antik Yunan'da doğmuştur. Yunanlılar, Platon zamanında Yunan alfabesinin geliştirerek yazıyı etkin hale getirdiler. Böylece bilgi, sözlü kalıplardan çıkıp yazılı metinlere dönüştü. Yazıya geçişle beraber insan zihninin daha özgün ve soyut düşünmesinin kapıları açılmıştır. Sonuç olarak yazı, matbaa ve bilgisayar; sözüün büründüğü teknoloji çeşitlerindedir. (s.189)

Ong, beşinci bölümde matbaanın icadıyla meydana gelen değişiklikleri izah eder ve matbaa sonrasını elektronik dönem olarak isimlendirir. Modern dünyada yazı artık doğal hale gelmiş ve insanlar tarafından özümsemiştir. Bu nedenle matbaa, teknoloji olarak değerlendirildiği halde yazı, teknoloji olarak görülmemektedir. Fakat yazı da bir teknolojidir. Yazının da kalem ve kâğıt gibi birçok kendine mahsus araç ve gereçleri bulunmaktadır. Söz doğalken yazı, yapaydır. Yazının yapay olduğu söylemek, yazıyı kötülemek değil tam tersine onu övmektir. Yapay yenilikler insanın öz kaynaklarından daha fazla yararlanmasına imkân tanır. Yazı da yapay bir icat olarak insanın bilincini keskinleştirir ve zenginleştirir. (s.224)

Yazar kitabının altıncı bölümünde sözlü bellekten bahseder. Ong, matbaanın modern toplumdaki "özel hayat" anlayışının gelişmesinde etkili olduğunu belirtir. Matbaayla beraber taşınabilir kitaplar basılması sayesinde, okurun kalabalıktan uzak, kitabıyla baş başa bir köşeye çekilebildiğini ileri sürer. Elyazması kültüründe okuma, bir kişinin geniş bir topluluğa yüksek sesle okuduğu toplumsal bir etkinliktir. Dinler sözlü kültürün hâkim olduğu bir dönemin ürünüdürler. Bilim ve felsefe ise yazılı kültürün egemen olduğu bir dönemin ürünüdür. Bu nedenle kutsal kitaplar bir yazılı kültür eseri gibi okuduklarında tam olarak anlaşılabilirler. Sözüün gücü, kutsallıkla bağlantılıdır. Her dinde söylenen sözler, ayinlerin ve duaların ayrılmaz parçasıdır. Pek çok dini gelenekte söz üstündür. (s.112) Konuşmanın insana kazandırdıklarıyla yazmanın insana kazandırdıkları birbirinden çok farklıdır. Konuşmadaki etkileşim insan hafızasının dinleme ve toplumsallık yönünü geliştirirken, yazmadaki tek taraflılık insanın görmesini ve bireyselliğini geliştirir. Bu nedenle dinleme toplumsal, yazma ise bireysel bir edimdir. İnsanlar konuştuklarında ve sohbet ettiklerinde toplumsal yönleri güçlenir. Karşılıklı sohbet, birliği ve beraberliği artırır. Yazma sırasında ise insan bireyselliği artar.

Ong, yedinci bölümde tüm metinlerin, metnin dışından destek aldığı meselesi üzerinde durur. Metnin anlaşılabilmesi için okuyana ve çevreye bakan yönlerin tespit edilmesi gerektiğini, bunun için de ilk önce metnin okunması, ardından okuyanın iç dünyasıyla bir bağın oluşması gerektiğini ifade eder.

Ong'un "*Sözlü ve Yazılı Kültür*" kitabı insanlık tarihinde sözlü ve yazılı kültür dönemlerini hem düşünce hem de yaşam biçimi açısından anlama için önemli bir kitaptır. Öte yandan bugünün dünyasında var olan teknolojiyi ve onun etkilerini anlamak noktasında da okura ışık tutmaktadır.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.